DOI: https://doi.org/10.59295/DIA.2023.2.05
CZU: 908:070.22(478-21)”1936”
Orcid ID: 0009-0004-8439-2052

ORAȘUL BĂLȚI PE PAGINILE ZIARULUI „БЕССАРАБСКОЕ СЛОВО” (ANUL 1936)

Mariana MIHALEVSCHI

Director interimar al Muzeului de Istorie și Etnografie din mun. Bălți; licențiată în istorie, Universitatea de Stat din Moldova (2001), master în științe umaniste (2015).

Domeniul de cercetare: muzeografie, istoria localității Bălți, promovarea patrimoniului muzeal.

Autoare a numeroase expoziții temporare, ateliere de pedagogie muzeală „Cunoaște-ți istoria”, coautoare a 20 de articole în presa locală.

Orașul Bălți pe paginile ziarului „Бессарабское слово” (anul 1936)

Rezumat. Presa basarabeană din perioada interbelică reprezintă o sursă importantă în studierea aspectelor social-economice și culturale care aveau loc în societate. Spre exemplu, Ziarul „Бессарабское слово” (rom. – *Cuvântul basarabean*), un cotidian publicat la Chișinău, cu pagină dedicată centrelor județene din Basarabia. Cu referire la anul 1936, corespondenții responsabili de județul Bălți au elucidat din problemele curente ale societății bălțene: bugetul orașului și distribuția banilor pentru problemele administrativ-gospodărești, reparații de drumuri, soluții pentru electrificare, situația sanitară și epidemiologică, evenimentele școlare, culturale și filantropice, problemele societății evreiești, greve și revolte sociale, dar și un șir de alte aspecte care necesitau implicarea autorităților locale sau a societății bălțene.

Cuvinte-cheie: Ziarul „Бессарабское слово”, perioada interbelică, anul 1936, orașul Bălți, cotidianitate urbană.

The City of Bălți on the Pages of the Newspaper „Бессарабское слово” (year 1936)

Abstract. The Bessarabian press from the interwar period represents an important source in studying the socio-economic and cultural aspects that took place in society. For example, the newspaper „Бессарабское слово” (eng. – *Bessarabian word*), a daily newspaper published in Chișinău, with a page dedicated to the county centers of Bessarabia. With reference to the year 1936, the correspondents responsible for Bălți County elucidated the current problems of Bălți society: the city budget and the distribution of money for administrative-economic problems, the road repairs, solutions for electrification, the sanitary and epidemiological situation, school, cultural and philanthropic events, the problems of the Jewish society, the strikes and social tensions, but also a series of other aspects that required the involvement of the local authorities or the Bălți society.

Keywords: „Бессарабское слово” newspaper, the interwar period, year 1936, Bălți city, urban everyday life.

Introducere

Presa basarabeană din perioada interbelică reprezintă o sursă importantă în studierea aspectelor social-economice și culturale care aveau loc în societate, cu precădere în mediul urban. Paginile ziarelor și revistelor abundă în materiale ce oglindesc evenimente din cronica vremii, etalează atitudini, solidarități, moravuri ale diferitor categorii sociale, comunități etnice sau partide politice. De remarcat aici parcursul sincopat al presei din Basarabia interbelică, determinat în mare parte de semnarea convențiilor internaționale privind drepturile minorităților, în 1919 [1, p. 21-23], când România este obligată să respecte mai multe prevederi referitoare la minoritățile naționale. În rezultat, după creșterea numărului de cotidiene de limba română în primii ani imediat după Unire, în anii următori s-a înregistrat o perioadă de ascensiune a presei minorităților. Mai mult, presa de limbă rusă a tins să domine vizibil în fața cititorului de presă autohtonă [2, p. 105], inclusiv în fața celorlalte două segmente ale presei alolingve – presa evreiască și presa de limbă germană; doar în deceniul după Unire au fost înregistrate 36 publicații în limba rusă, numeroase în comparație cu cele românești [3, p. 18].

Cum apare societatea românească din Basarabia în presa comunităților etnice conlocuitoare? Care erau cele mai frecvente subiecte aduse în discuție de către aceste comunități? În ce măsură se resimțeau în presa alolingvă tensiunile de ordin economic și politic din ajunul noii conflagrații mondiale? Care era perspectiva oferită cititorului asupra primelor manifestări ale totalitarismelor în spațiul românesc? Ne propunem să reflectăm asupra acestor aspecte, la scara unuia dintre cele mai reprezentative centre urbane după Unirea din 1918 – orașul Bălți, analizând paginile cotidianului exponențial al presei alolingve din Basarabia – Ziarul „Бессарабское слово" (rom. – *Cuvântul basarabean*; în continuare, *Bessarabskoje slovo*). Este vorba despre o publicație de limba rusă, fondată în 1920 de către N. Alexandri și S. Puterman sub denumirea „Новое слово" (rom. – *Cuvântul nou*), iar din 1922 redenumită în *Bessarabskoje slovo*, care a activat până în 1938, cu sediul redacției la Palatul Primăriei din Chișinău (str. Regina Maria) și s-a publicat la tipografia „Cuvântul Basarabean" [5, p. 53].

Ziarul *Bessarabskoje slovo* avea în vizor prezentarea „evenimentelor de ordin social-politic, literar și economic" petrecute atât în lume, cât și în România, viața județelor și orașelor basarabene fiind reflectată în rubrica de pe ultima pagină, consacrată noutăților din provincie. Materialele publicate pe parcursul anului 1936, prin contribuția reporterilor bălțeni A. Zigderman și M. Plațman [6, p. 4], întrețin atenția cititorilor asupra județului Bălți, deși articolele cu referință la viața propriu-zisă a entității administrative sunt evident mai puține în comparație cu cele care informau nemijlocit despre reședința acesteia – orașul Bălți.

Primăria și rezidenții

O privire retrospectivă, la începutul anului 1936. Odată cu publicarea raportului administrației municipale, în primele numere ale Ziarului din anul 1936, și termenii laudativi care prezentau activitatea primarului Petre Vrabie pentru primii doi ani de aflare în funcție (1934–1935), se creează impresia unei dezvoltări cu adevărat extraordinare a urbei „în toate sferele gospodăriei municipale" [7, p. 4]. Grație unei

Tabel 1. Lista publicațiilor existente în Basarabia către anul 1939 [4, p. 30].

Nr.	Denumirea	Locul editurii
1	Bessarabskoje slovo (Cuvântul basarabean)	Chișinău
2	Golos Bessarabii (Glasul Basarabiei)	Chișinău
3	Bessarabskaja počita (Poșta basarabeană)	Chișinău
4	Kišinevskij listok (Foița chișinăuiană)	Chișinău
5	Naša reči (Graiul nostru)	București

bune gestionări a bugetului și „regimului sănătos de economie a surselor financiare", a fost posibilă investirea a 8.200.000 de lei în lucrările de amenajare a orașului. Raportul financiar al primăriei prezentat de către șeful secției de finanțe a primăriei Bălți, Bovarovschi, la ședința din 13 iunie 1936, reconfirmă: „în bugetul orașului au intrat 14.799.982 lei, iar cheltuielile au fost în sumă de 13.487.397 lei, în rezultat au fost economisiți 1.312.585 lei" [8, p. 4].

Ziarul nu ezită să aducă în fața cititorului diferența între realizările impresionante ale edilului Petre Vrabie în comparație cu administrația municipală anterioară care, pe durata mandatului de patru ani, a reușit să investească suma de peste 38.000.000 de lei în dezvoltarea orașului.

Reparația drumurilor. Așadar, către anul 1936, 2.800.000 de lei din bugetul primăriei Bălți au fost investiți pentru modernizarea arterelor municipale:

„Pentru pavarea și reparația străzilor au fost cheltuiți 2.8000.000 lei. Au fost pavate: strada General Berthelot, Piața poetul Cerna, piața vechii catedrale [Sf. Nicolae], strada Gavriil Muzicescu ce ducea spre cimitirul evreiesc, un segment al străzii Cuza Vodă de lângă biserica veche [Sf. Nicolae] și strada Miron Costin" [9, p. 4].

Nu au fost trecute cu vederea de reporterul bălțean rezultatele primăriei în direcția pavării cu piatră și lemn a trotuarelor, contra unor investiții de 655.000 de lei. Autorul reportajului menționează despre reparația sau, după caz, construcția de la zero a trotuarelor în zona de centru, pe segmentul strada Regele Ferdinand – strada Ștefan cel Mare, strada Regina Maria din preajma bisericii armenești și Poșta Centrală, strada Unirea. Cu lemn au fost pavate o serie de străzi din cartierul Pământeni: Ing. Hodoroaba, Nicolae Iorga, Mihai Viteazul, Alexei Mateevici, C. Nica și Ion Inculeț [10, p. 4].

În același context mai aflăm că locuitorii din cartierul Teioasa și cei din preajma gării de tren s-au învrednici de rezultatele construcției a două poduri [11, p. 4].

Remarcăm în aceste relatări insistența Ziarului *Bessarabskoje slovo* de a preciza, pe lângă topografia administrativă a urbei, articularea unei topografii etno-culturale a spațiilor vizate în raportul primăriei, inclusiv a locurilor care încă solicitau „reparația urgentă a trotuarelor" [12, p. 4], de exemplu „din fața Gimnaziului Evreiesc" (str. Regele Carol I, nr. 262).

Tabel 2. Raportul financiar al Primăriei orașului Bălți pentru anii 1934–1935 [8, p. 4].

Venituri		**Cheltuieli**	
Domeniu	***Suma (lei)***	***Domeniu***	***Suma (lei)***
Din partea statului prin cote adiționale și altele	2.462.500	Întreținerea administrației orășenești	3.961.644
Impozit indirect	346.500	Direcția proprietății orașului	352.974
Impozite comunale și taxe	4.239.000	Întreținerea poliției comunale	235.954
Exploatarea bunurilor imobile și mobile ale orașului	474.879	Secția socială și sanitară a orașului	2.157.744
Impozit pentru drumuri	2.299.342	Secția veterinară	113.970
Abator	438.660	Pompieria	49.649
Rezerve din anii precedenți și altele	3.704.881	Procurarea și construcția de clădiri, îndeplinirea planurilor cadastrale	1.099.991
-	-	Întreținerea secției tehnice a orașului și drumuri	2.099.747
-	-	Alte cheltuieli	2.074.197
Total venituri	**14.799.982**	**Total cheltuieli**	**13.487.397**

Edificii moderne pentru instituțiile publice. Ziarul se oprește detaliat asupra eforturilor întreprinse de primăria orașului, fiind vorba de circa 3.000.000 de lei, pentru construcția unui edificiu modern, cu trei nivele, pentru Liceul „Domnița Ileana" din Bălți. Oportunitatea acestei construcții „după ultimul cuvânt al tehnicii" [13, p. 4] este punctată de către reporter prin menționarea condițiilor improprii în care activase Liceul până acum.

De asemenea, Ziarul relatează despre suportul financiar al primăriei pentru construirea noului sediu al Pompieriei, pe un teren procurat de la Iacob Hadji Markarov [14, p. 4]. Către începutul anului 1936, investiția primăriei în acest proiect număra 340.000 de lei. În incinta Pompieriei urmau a fi găzduite, pe lângă echipa de pompieri, câteva departamente municipale, precum secția tehnică, biblioteca etc.

Au fost reparate din temelie o serie de instituții publice. În cazul pavilioanelor pentru expoziție, acestea fiind construite prost de la bun început de către administrațiile anterioare, primarul a dispus cheltuirea sumei de 430.000 de lei din bugetul de economii al municipiului. La fel, aflăm că au fost investiți 155.000 de lei pentru reparația școlilor, 132.000 de lei – a azilurilor, 121.000 de lei – pentru îngrădirea Cimitirului Eroilor; pentru reparația Abatorului, renovarea grădinilor publice etc. au fost alocați 270.000 de lei [16, p. 4].

Nu a fost trecută cu vederea îmbunătățirea condițiilor de lucru și activitatea economică privind dezvoltarea Oborului Municipal:

„Pieţele noastre au arătat tot timpul ca o cloacă. Niciuna din ulițele oborului nu era pavată, din care cauză teritoriul pieței iarna se îneca în glod, iar vara – în praf. Majoritatea comercianților de la piață nu doar că se eschivau de la plata impozitelor, dar evitau să achite taxa pentru închirierea spațiului și a gheretei de târgoveț ce aparțineau municipiului" [16, p. 4].

Or, așa cum aflăm din raport, primarul Petre Vrabie a reușit să soluționeze ambele probleme, suma impozitelor colectate către anul 1936 constituia 95% din cele prevăzute de legislația municipală, în timp ce anterior „chiar în cei mai buni ani, niciodată nu se colecta mai mult de 30%".

Despre modernizarea condițiilor de trai reiese din mențiunea reporterului privind demararea proiectului de electrificare a municipiului, după o perioadă lungă de stagnare. Astfel, la ultima ședință a Consiliul Comunal al orașului Bălți, din perioada raportată de primărie, s-a aprobat proiectul construcției unei noi stații. În viziunea Ziarului, acest proiect duce la eliberarea orașului din „jugul d. Rozentuler" [17, p. 4], proprietarul singurei stații electrice din oraș, fapt ce lăsa loc pentru speculare și monopolizarea prețurilor.

Viața urbei în proiectele edilitare pentru anul 1936

Discuțiile privind aprobarea bugetului. Asupra proiectelor primarului Petru Vrabie, Ziarul *Bessarabskoje slovo* revine pe parcursul întregului an, cum a fost în cazul numărului din 8 martie 1936 [18, p. 13]. Iar în numărul din 24 iunie 1936 au fost relatate subiectele discutate la ședința Consiliului Comunal al orașului Bălți, în perioada 10-21 iunie 1936 [19, p.4]: aprobarea raportului financiar pentru anii 1934-1935 și aprobarea bugetului pentru anul 1936. Reporterii relevă informații generoase atât despre planul bugetului pentru anul respectiv, cât și despre discuțiile și opiniile diferitor reprezentanți ai administrației locale. În acest context, sunt menționate discuțiile aprinse între primarul Petre Vrabie și ex-primarul Ștefan Pirogan, motivul fiind deficitul de bani în cazul aprobării bugetului de 25.000.000 de lei. La fel, aflăm că veniturile orașului din cote adiționale, impozite, taxe și datorii bugetare pentru anul 1936 trebuia să constituie 25.485.000 de lei, din care să fie asigurată continuitatea proiectelor de reparație a străzilor și trotuarelor, întreținerea administrației, construcția edificiilor publice (școli, Pompierie, Stadion), inclusiv acordarea de credite și subsidii financiare societăților etno-culturale din Bălți. Or, Ziarul nu ezită să informeze cititorii că noul buget aprobat

la București a tăiat circa 500.000 lei prevăzuți pentru subsidiile organizațiilor comunității evreiești din Bălți, „fapt ce a stârnit nemulțumiri din partea societății evreiești" [19, p. 4].

Un alt subiect relatat pe paginile Ziarului a fost bugetul auster pentru unele cartiere ale orașului, cum a fost cazul nemulțumirii lui T. Bulmeza față de finanțarea superficială prevăzută pentru cartierul Slobozia [20, p. 4]. Menționăm aici că numărul din 3 ianuarie 1936 relata despre construcția unei școli în cartierul Slobozia, ca urmare a proiectelor aprobate în ședințele din 23 și 30 decembrie 1935 [21, p. 4]; la fel, numărul din 22 mai 1936 – „despre construcția unei băi publice" [22, p. 4].

Dezvoltarea transportului public. Administrația orașului a continuat politica activă de modernizare a transportului urban. La 18 ianuarie 1936, a fost adoptat proiectul de introducere a transportului public municipal [23, p. 4]. Proiectul urma a fi dat în concesie în cel mai apropiat timp și prevedea circulația autobuzelor pe ruta Reședința Episcopală – Gara Pământeni – Piața Oborului – Gara Mare.

Din 28 mai 1936, a fost schimbat programul de circulație a trenurilor. Astfel, la stația Gara Pământeni, trenul vine din Cernăuți de două ori pe zi, la orele 06:23 și 18:56, și pleacă spre Iași la orele 06:30 și 19:20. Din Iași trenul vine la orele 09:56 și 00:16, iar plecarea era la orele 10:01 și 00:20 spre Cernăuți. Din cauză că trenul stopează doar 6 min, Ziarul menționează dificultățile călătorilor în procurarea biletelor de la singura Casă de bilete existentă în stație. La fel, sunt semnalate inconvenientele călătoriei de la Bălți la Chișinău, escala la Ungheni fiind obligatorie. În acest context, aflăm că Palatul de Comerț a înaintat propunerea pentru deschiderea legăturii directe între Bălți și Chișinău [24, p. 4].

Circulația cu transportul feroviar nu era lipsită de incidente: la 20 iulie 1936, în stația Secureni de pe ruta Bălți–Cernăuți, locomotiva a intrat în mulțimea îngrămădită de pe calea ferată în așteptarea trenului. În urma impactului, 12 persoane au decedat, iar 18 au fost grav rănite [25, p. 4].

La începutul anului 1936 s-a decis prelungirea străzii Oituz, care să facă legătura între str. Regele Carol I și str. Regele Ferdinand. Proiectul urma să fie realizat până în luna mai a aceluiași an. În acest sens, au fost purtate discuții cu proprietarii de pe terenurile vizate privind cedarea dreptului de proprietate în favoare municipiului. La fel, au fost duse discuții cu responsabilii tehnici ai municipalității, aceștia dându-și acordul după multe ezitări. Stoparea a intervenit din partea prefectului Emanoil Catelli, care, în data de 3 iunie 1936, a dispus blocarea drumul în scopul măsurilor de protejare a terenurilor vizate [26, p. 4]. Respectiv, finisarea tronsonului de drum a fost planificată pentru anul 1937.

Construcția Stadionului Municipal. Ca un proiect de succes al primarului Petre Vrabie este prezentată, în numărul din 8 august 1936, construcția Stadionului Municipal, cu o capacitate de 2.000 locuri, proiect „realizat de primărie și aprobat de minister" [27, p. 4]. La începutul anului 1936, primăria a obținut aprobarea ministerului de resort privind asigurarea cu material lemnos pentru construcția stadionului, în sumă de 120.000 de lei; lemnul trebuia adus din pădurea Bocancea, până în data de 15 februarie 1936. Sub coordonarea tehnicianului primăriei, T. Sister, către sfârșitul lunii februarie, în oraș au fost aduse 8 vagoane cu material lemnos.

Ținând cont de faptul că Stadionul urma a fi exploatat de structurile militare, primarul solicită detașarea soldaților din Divizia Militară din Bălți pentru lucrările de construcție. Proiectul urma a fi realizat către data de 10 mai 1936, către celebrarea zilei de 10 Mai, festivitățile urmând să aibă loc pe teritoriul noului obiectiv dat în exploatare. În data de 9 mai 1936, constatăm însă întrunirea între primar și Generalul Bengliu, acesta din urmă acceptând abia acum învoirea a 50 soldați pentru participare la construcția Stadionului. Demarate de această dată la 11 mai 1936, lucrările trebuiau finisate către luna septembrie 1936.

Darea în exploatare s-a produs de această dată înainte de termen, la începutul lunii iulie 1936. Așa cum relatează paginile Ziarului, în

data de 7 iulie 1936 pe Stadionul Municipal din Bălți a avut loc primul meci de fotbal, între echipele „Romania" și „Sporting", cu scorul 4:0 [28, p. 4].

Prin decizia ședinței Consiliului Comunal din 8 august 1936, munca soldaților, care au participat la lucrările de construcție a Stadionului Municipal, a fost remunerată prin „acordarea sumei de 5 lei pe zi" [29, p. 4].

În căutarea soluțiilor pentru electrificare. Problema asigurării orașului cu electricitate figurează des pe paginile Ziarului. Rădăcinile acesteia vin din perioada mandatului anterior, când s-a admis semnarea unui contract neavantajos cu unicul furnizor de energie în oraș, Rozentuler. Fiind vorba despre o centrală electrică particulară, așa cum relatează numărul din 24 ianuarie 1936, la începutul anului Rozentuler alege să vândă stația electrică către proprietarul unei Fabrici de Zahăr din Bălți, Esmanskij. Respectiv, Primăria începe să ducă „tratative cu acesta din urmă pentru a lua în concesiune electrificarea orașului" [30, p. 4], iar Esmanskij înaintează primăriei lista prețurilor la electricitate pe care le va solicita în cazul când ajunge proprietarul centralei electrice, pentru un consum anual de 5.000 kW: băncile și restaurantele urmau să achite 16 lei per kW, apartamentele – 12 lei per kW, întreprinderile individuale – 10 lei per kW, bisericile și casele de rugăciuni – 9 lei per kW, magazinele – 6 lei per kW, întreprinderile municipale și străzile publice – 5 lei per kW [31, p. 4]. Desfășurarea negocierilor însă nu aduce rezultate. Pe de o parte, Esmanskij apelează la specialiștii Uzinei Skoda și, la începutul lunii aprilie 1936, „la Bălți au venit inginerii Rădulescu și Gaina, din București, care reprezentau o societate franceză, cu propunerea de construcție a unei stații electrice în oraș" [32, p. 4].

Pe de altă parte, în data de 17 aprilie 1936, convorbirile Primăriei cu Esmanskij se stopează din cauza unor propuneri avantajoase din partea firmelor străine. Conducerea orașului a anunțat concurs pentru darea în concesiune a construcției stației electrice, planificat pentru data de 15 iunie 1936. În lipsa oricăror propuneri, licitația pentru construcția stației electrice, planificată pentru data de 7 iulie 1936, nu are loc. Astfel, problema electricității revine pe agenda Consiliul Comunal din 8 august 1936, rămânând deschisă și pe parcursul anului următor.

Condițiile sanitare și situația epidemiologică. În primul număr din ianuarie 1936, E. Zaporojan, medicul-sanitar superior al județului Bălți descrie situația sanitară, raportată de inspectorul-sanitar principal Smadu. La fel, sunt trecute în revistă principalele realizări ale anului 1935: deschiderea în ograda Prefecturii județului a laboratorului pentru prepararea medicamentelor împotriva scabiei și crearea Organizației de „Salvare" în Bălți. În ianuarie 1936, activitatea continuă cu noi proiecte: „de a deschide începând cu data de 1 aprilie un laborator, pe lângă care va funcționa o secție a Institutului Pasteur, care va fi condusă de doi medici, dintre care un medic – pentru prepararea serului, iar altul – bacteriolog. Prefectura a dat bani pentru procurarea inventarului" [33, p. 4].

Situația epidemiologică în oraș era monitorizată prin vizite sistematice ale inspectorului-sanitar Smadu. După vizita din martie 1936, acesta a remarcat o îmbunătățire față de luna ianuarie 1936, când s-a înregistrat epidemie de scarlatină (72 cazuri), și față de luna februarie – câteva cazuri de tifos exantematic, care au ajuns în scădere către sfârșitul lunii martie. Situația se agravează în luna august, când s-au înregistrat 5 cazuri de scarlatină, 2 – difterie, 1 – rujeolă [34, p. 4].

Sunt întreprinse măsuri în vederea educației sanitare și organizarea activității personalului medical. În luna mai 1936, au avut loc două reuniuni importante ale personalului medical: în data de 3 mai 1936, a avut loc adunarea medicilor veterinari din județ, prezidată de medicul veterinar-superior al județului N. Gluhovschi, la care s-a hotărât organizarea unui control strict al igienei fabricilor de cârnați și tarabelor de carne, organizarea de puncte veterinare noi, monitorizarea situației la iarmaroacele de vite; în data de 30 mai 1936, a avut loc conferința medicilor din județ, cu participarea

Edificiul Primăriei orașului Bălți [67, f. 11].

profesorului american Gordon, profesorului din Iași Bolteanu și a doctorului Alexia. La fel, cu sprijinul Crucii Roșii, au fost deschise cursuri pentru surorile de caritate.

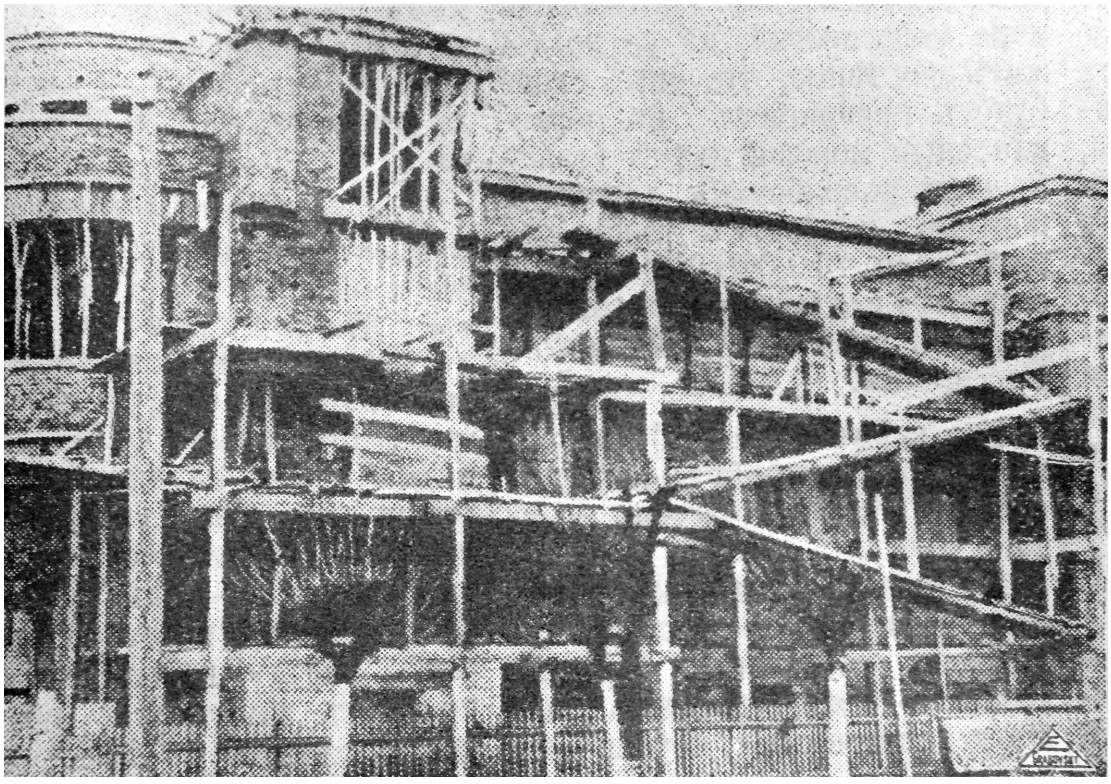
În vederea educației sanitare a populație, la sfârșitul lunii aprilie 1936, la inițiativa medicului sanitar județean E. Zaporojan, a fost deschis Muzeul de Igienă. Arenda pentru clădire a fost achitată până în data de 6 mai 1936. În Muzeu au fost expuse tablouri tematice, figuri de ceară, diagrame, vizitate în zilele de duminică de către tineretul din Bălți.

Numărul mare al bolnavilor din spitale și lipsa finanțărilor a fost una dintre problemele anului 1936 pentru oraș în domeniul medicinii. De exemplu, în data de 9 aprilie 1936, a fost aprobat noul regulament de funcționare a Spitalului Evreiesc, care trebuiau să pună capăt conflictelor dintre Consiliul de Administrare și Administrația Spitalului. Însuși primarul Vrabie a fost nevoit să se implice, avertizând ambele părți despre pericolul pierderii subvențiilor de către instituția spitalului. Pe 21 mai 1936, reprezentanții Consiliului de administrare a spitalului au mers la Primărie, unde li s-a acordat un ajutor de 25.000 de lei. Situația din spital era critică și din cauza datoriilor Comunității Evreiești față de spital. Pe 23 mai 1936, la adunarea Comunității Evreiești s-a discutat despre situația critică a spitalului, secretarul general al spitalului, Valter B., i-a informat despre datoria de 200.000 de lei a Comunității față de spital.

Verificările, efectuate pe teritoriul orașului, din perioada caldă a anului semnalează o serie de probleme în legătură cu asigurarea proastă a orașului cu apă:

„Apa prin țevi se transmite cu întârzieri și nu dispune de filtre. [...] Înlăturarea acestor nereguli nu necesită mari investiții, doar implicarea directă a primăriei, serviciilor sanitare și chesturii orașului pot îmbunătăți viața din Bălți" [35, p. 4].

Situația din cartiere este la limita declanșării de noi infecții și epidemii. Cartierul Sorocii, în urma unei verificări epidemiologice, s-a constatat că are un grad crescut de antisanitărie, străzile nu sunt pavate, iar copiii și maturii nu cunosc ce este săpun și sunt purtători de infecții [36, p. 4]. În cartierele din centrul orașului, în perioada de vânzări a pieilor de cârlan, are loc

Liceul „Domnița Ileana”, în construcție, 1936 [68, p. 13].

uscarea acestora în spațiul dintre str. Filipescu și str. Praporgescu [37, p. 4].

Tarabele comercianților, la fel, sunt potențiale surse pentru declanșarea epidemiilor:

„Situația sanitară era dezastruoasă, nu se respectau regulile sanitare la păstrarea și comercializarea cărnii, brutăriile de asemenea nu respectă condițiile sanitare la coacerea pâinii; fabrica de apă gazată și alte băuturi folosește apă neprelucrată și adaosuri periculoase pentru viață” [35, p. 4].

În vederea prevenirii și combaterii focarelor de difterie s-a dispus a se consuma doar apă fiartă și spălare fructelor și legumelor, iar vânzătorilor li se recomandă respectarea condițiilor sanitare; pentru prevenirea epidemiilor de tifos – se practică vaccinarea gratuită anti-tifos [38, p. 4].

În vizorul verificărilor sanitare au fost și întreprinderile industriale din oraș. S-a constatat că acestea, de asemenea, încalcă condițiile sanitare de muncă, lipsesc cabinetele medicale de pe lângă întreprinderi [35, p. 4].

Corespondenții bălțeni semnalează despre problema prafului din oraș, adusă în discuția primăriei. Ca măsură de prevenire, a fost propusă stropirea străzilor cu apă. Pe 24 septembrie 1936, o hotărâre a primăriei dispune:

> „De a păstra curățenia în oraș. Fiecare proprietar de magazine, întreprindere trebuie să arunce gunoiul în căruțele primăriei, iar locuitorii să-și facă lăzi de gunoi. Se interzice aruncarea gunoiului în stradă, iar vinovații vor primi pedeapsă” [39, p. 4].

Instituțiile școlare și implicarea comunităților locale. Situația școlară este mai puțin prezentă pe paginile Ziarului și se referă preponderent la construcția școlilor sau publică avize despre susținerea examenelor, admitere sau organizarea unor evenimente marcante. De exemplu, aflăm că o serie de examene „pentru persoanele care nu au certificate de meseriaș” [40, p. 4] aveau loc la inițiativa Ministerului Muncii și, în anul 1936, acestea au avut loc între 7-21 martie.

Tot în luna martie 1936 a avut loc întrunirea Comitetul orășenesc școlar care a prezentat un raport financiar pentru 1935, pentru cheltuirea sumei de 1.051.000 de lei, utilizați la întreținerea a 21 școli, și aprobarea sumei de 1.208.000 de lei

pentru anul 1936. Din aceşti bani se preconiza construcţia edificiilor pentru încă două unităţi şcolare şi finisarea şcolii din Slobozia.

În anul 1936, directorul Liceului de Băieţi „Ion Creangă", M. Valuţă, a intervenit pe lângă Ministerul Finanţelor pentru achiziţionarea terenului necesar din str. Regele Ferdinand, colţ cu Ştefan cel Mare şi a implementării unui proiect de construcţie de 9.000.000 de lei. Proiectul a fost aprobat cu condiţia reducerii din buget a circa 2.000.000 de lei, şi ridicării primului nivel până la sfârşitul verii. Licitaţia materialelor de construcţie urma pe data de 5 octombrie 1936, iar din primăvara anului următor – lucrările de construcţie a clădirii cu 3 etaje a liceului [41, p. 4].

Instituţiile şcolare deja existente se manifestau prin organizarea activităţilor extraşcolare. La sfârşitul lunii februarie 1936, în Gimnaziul Evreiesc, „se organizează un bal mascat purim. Sala va fi decorată în acest an de pictorul Dubinovschi. Înainte de începerea balului trebuia să fie organizat şi un concert" [42, p. 4].

Cu mute pregătiri şi emoţii au participat elevii din Bălţi la sărbătorirea zilei de 10 Mai, aceştia au defilat alături de militari şi premilitari la parada condusă de Generalul Bengliu [43, p. 4]. Un alt eveniment cultural a fost organizat pe 31 mai 1936 – Concursul de sănătate şi igienă. Reuniunea a avut loc în clădirea „Oze", cu prezenţa a 60 copii de diferite etnii. Un eveniment cu implicarea elevilor a avut loc în data de 2 iunie 1936, în curtea Catedralei, cu prilejul sfinţirii drapelelor Mişcării Scauţilor. La această manifestare au fost prezenţi PS Episcopul Tit Semedrea şi Generalul Bengliu. Un alt eveniment şcolar memorabil a fost întâlnirea foştilor absolvenţi, promoţia anilor 1911–1935, ai Gimnaziului de Băieţi din Bălţi, în data de 12 iulie 1936, cu prilejul aniversării de 25 de ani ai instituţiei:

„Jubileul de 25 ani de la celebrarea primilor absolvenţi şi a primelor şase promoţii a avut loc Restaurantul Popov, banchetul a durat până la orele 3 dimineaţa. Preşedintele banchetului a fost ales unul din fondatorii gimnaziului şi un fost profesor I.A. Serebrennicov, venit special din Chişinău. Dintre profesori a fost K.K. Tkacenko. Dintre absolvenţi: dr. M.E. Kotlear, dr. Paverman, avocat K.E. Krupoveatkin, V.D. Nuliman, L. Ghimelifarb, Is. Ghitman, dr. V. Pinkenzon, dr. Frenkel, dr. Sclear, adv. Camenetchii. Dintre elevi au fost prezenţi Serebrenicov, Cotlear, Vrabie, Nuliman şi Paverman. O telegramă de felicitare a trimis ambasadorul sovietic în România M. Ostrovskij, care a absolvit gimnaziul în 1911, şi fostul profesor Nikolin" [44, p. 4].

Ziarul relatează detalii preţioase privind activitatea şcolilor care reprezentau comunitatea evreilor. Istoria Şcolii „Talmud Torah" din Bălţi a fost descrisă în numărul din 8 martie 1936 [45, p. 13]. Şcoala a fost deschisă în 1912, prin susţinerea lui B. Kişelev, I. Kark, Ş. Lipson şi G. Averbuh. Iniţial, şcoala avea menirea să predea Torah, desfăşurându-şi iniţial activitatea în spaţii închiriate, iar din 1921 – într-o clădire procurată prin decizia comitetul şcolii, amplasată pe strada Cuza Vodă. În 1924 şcoala a fost transformată în şcoală profesională de 3 clase, după tipul şcolii Tarbut, iar din 1935, graţie susţinerii preşedintelui şcolii, L. Rabinovici, Şcoala a fost reconstruită cu spaţii largi pentru clasele de studii şi transformată în şcoală cu 4 clase. La 22 ianuarie 1936, în cadrul unei acţiuni comemorative a filantropului bălţean Khananii Galperin, din banii căreia a fost construită noua clădire a localul Liceului „Talmud Torah" nr. 1, preşedintele comunităţii evreieşti R. Ioffe a propus ca „opt elevi vor primi anual suma de 500 lei" [46, p. 4].

Tot în 1936, pe lângă Şcoala „Talmud Torah", au fost deschise clase de tâmplărie şi o grădiniţă pentru copiii din familiile evreieşti:

„Anual cantina care funcţionează pe lângă şcoală asigură prânzul a peste 100 de copii. În grădiniţă învaţă circa 250 copii din familii sărace evreieşti. Şcoala are un comitet de conducere în frunte cu un preşedinte G. Averbuh" [45, p. 13].

În lunile de vară, pe teritoriu Şcolii „Talmud Torah", a activat o tabără de vară pentru 135 copii, aceştia fiind antrenaţi în jocuri, discuţii, cu asigurarea hranei pe tot parcursul zilei [47, p. 4]. Tabăra a funcţionat din donaţii benevole, responsabilă a fost desemnată membra comitetului „Oze", Dubinovscaia.

Cu gândul la bunăstarea copiilor s-a dovedit a fi şi noul Episcop de Bălţi, Tit Simedrea,

Tribuna Stadionului din Bălți [67, f. 78].

investit la sfârșitul anului 1935. Pe 10 ianuarie 1935, Ziarul relatează:

„Episcopul Tit Simedrea nu vrea să locuiască în palate, că aceste edificii ar fi binevenite pentru școală. Și a cerut pentru el un apartament în regiunea Consistoriului" [48, p. 4].

Pe parcursul anului, reprezentanții bisericii au organizat, împreună cu Societatea Filantropică „Ortodox" și cu altă societate a credincioșilor – Societatea Filantropică „Ocrotirea", fondată în 1932 de către comitetul de inițiativă a dr. M. Marcarov, M. Valuța, V. Valuța, N. Dobrâș, A. Matcovschi, dr. Angelescu, M. Popovici, N. Palamaru ș.a., activități de colectare a fondurilor pentru copiii de diferite credințe religioase:

„Cu ajutorul societății a fost organizat un brad de Crăciun pentru copiii săraci din școlile orașului. Se remarcă implicarea activă a șefului diviziei generalul Bengliu, care a contribuit la coaserea gratuită a 50 paltoane în ateliere militare"[49, p. 4].

La sfârșitul lunii februarie 1936, Societatea filantropică „Ortodox" s-a întrunit în clădirea Prefecturii, unde era prezent primarul Petre Vrabie și prefectul Emanoil Catelli. PS Episcopul Tit Simedrea a pus în discuție proiectul de construcție a unui Cămin pentru fetele din județul Bălți care învață în instituțiile din oraș, construcția urmând a fi finisată la începutul anului școlar 1936–1937 [50, p. 4].

Consiliul Județean Bălți, din bugetul aprobat la 23 martie 1936, a susținut proiectul societății filantropice „Ortodox" în vederea construcției unui cămin pentru fete; societății filantropice „Ocrotirea" pentru construcția cantinei „Ocrotirea", și cele de construcție a Liceului de băieți și Liceului de fete.

Societatea femeilor române care exista în România de 25 ani, sub conducerea Alexandrei Cantacuzino, la fel s-a manifestat interesată de situația școlilor. În Bălți, filiala Societății femeilor creștine (care purta și numele „Ortodox") a fost fondată pe 23 mai 1935, de Ariadna S. Vrabie și avea scopul de a colecta fonduri pentru ajutorarea copiilor săraci și pentru Crucea Roșie. În calitate de vicepreședinte a societății a fost aleasă V.P. Valuță și protoiereul Silivestru Vartici, casiera Sofia I. Iavorschaia și secretara Virginia Costescu, în calitate de membru de onoare, societatea o avea pe Florica Bengliu [51, p. 14]. Pe 7 martie, în 1936, la Bălți, cu ajutorul și susținerea financiară a Societății femeilor creștine, a avut loc deschiderea oficială și sfințirea „Casei de Copii". La deschidere au fost prezenți: generalul Bengliu, PS Episcopul Tit Simedrea, prefectul județului Bălți Emanoil Catelli. Pentru

necesitățile celor 16 copii a fost arendată o clădire în centrul orașului. Din partea județului s-a dat un ajutor de 30.000 de lei. Deși, la scurt timp, în data de 20 mai 1936, se ia hotărârea de a desființa Societatea femeilor creștine pe motiv că societatea nu era înregistrată la tribunal:

„Primarul și perfectul au decis să păstreze această instituție și să mai organizeze un ambulatoriu pentru copii și au devenit președinții de onoare a «Casei de copii»" [52, p. 4].

Afinitățile politice din viața social-economică a urbei

Funcții publice, afilieri politice, afinități ideologice. În ședința Consiliului Județean Bălți din 1 aprilie 1936, aflăm că este ales în funcția de președinte senatorul S. Sadovici. La fel, au avut loc alegeri în rândul membrilor diferitor comisii și a cenzorilor municipiului. Constatăm, în cazul alegerilor în funcțiile publice, importanța afilierii politice: reprezentanți ai Partidului Național Liberal (PNL) și Partidul Național-Țărănist (PNȚ) [53, p. 4]. Și invers: partidele politice tind să atragă membri din rândul funcționarilor-cheie în administrația orașului. Astfel, în luna mai au loc două congrese ale PNL și PNȚ. Congresul PNL a avut loc pe 8 mai 1936, președintele partidului din Bălți era medicul P. Cazacu, iar printre membrii acestui partid se numărau: senatorul S. Sadovici, C. Chirița, primarul Petre Vrabie, M. Cucer, M. Dimentberg, avocatul G. Sadovici. I. Scobiola, T. Bulmeza. Congresul PNȚ a avut loc pe 19 mai 1936 și a fost vizitat de către Pan Hallipa. Președintele organizației din Bălți a fost reales Anton Crihan, iar printre membrii acestui partid se regăsesc: L.C. Cociorva (fost prefect), avocatul K.E. Krupoveatkin, avocatul Passcu, V. Rodzik, A. Fihman, A. Plonski.

În interese de partid, atrage atenția reporterul bălțean, se întâmpla să fie folosite clădirile publice, precum Spitalul de Zemstvă, unde era angajat președintele cuziștilor, medicul Hâncu [54, p. 4]. În dimineața zilei de 22 ianuarie 1936, orașul Bălți era vizitat de liderul Ligii Apărării Național-Creștine, Alexandru C. Cuza, însoțit de deputatul Ciolac și fostul „senator" Novițki:

„De la gară, «oaspeții» s-au îndreptat direct spre Spitalul de Zemstvă, unde în cabinetul doctorului Hâncu a avut loc o ședință de lucru. După ședință, cuziștii au vizitat Catedrala, după care au mers în localitățile județului. […] Nu este o noutate pentru cineva că în cabinetul d. Hâncu se găsește diferite surse de literatură pogromistă, care este împrăștiată printre țărani care vin la spital pentru lecuire incită." [54, p. 4]

Dincolo de situația tensionată, vizita nu a produs confruntări. Populația locală însă a rămas nedumerită de lipsa de discernământ a prefectului Catelli, în a permite astfel de întruniri în clădirea spitalului zemstvei.

În numărul din 3 ianuarie 1936, se anunță despre organizarea Congresului Partidului Evreiesc unde vor participa delegați din județele Bălți, Orhei, Chișinău, Hotin, Soroca. De asemenea, trebuiau să participe dr. T. Fișer, Mișu Vaisman, dr. Ebner și alți conducători ai Partidului Evreiesc din România. Congresul a avut loc în data de 5 ianuarie 1936, în incinta Teatrului „Lux" al descendenților lui Ș. Știvelimaher. Judecând după rezoluțiile luate în cadrul Congresului, partidul urma să-și extindă activitatea și să atragă generația tânără prin „crearea în fiecare județ a centrelor de partid și pentru organizarea a câte o secție sportivă pentru grupurile de tineri" [55, p. 4]. Activitatea partidului a fost marcată de evenimentele care aveau loc în Germania, Partidul Evreiesc luând o atitudine de condamnare a „regimului lui Hitler care se află la putere de 3 ani" [56, p. 4]. De exemplu, în data de 5 martie 1936, în sediul Teatrului „Modern" (la fel, o proprietate a familiei Știvelimaher), comitetul Partidului Evreiesc a organizat un miting de protest față de politica hitleristă, susținut prin acțiuni de solidaritate din partea comercianților evrei, dar și multor creștini:

„Ca acțiune de solidaritate toate magazinele evreiești au fost închise de la 11:00 până la 12:00 ziua. Foarte multă lume a venit la miting, iar mulți creștini, solidari cu acest protest, au închis și ei întreprinderile sale" [57, p. 4].

În numărul din 13 mai 1936, Ziarul relatează despre descoperirea în oraș a unei organizații

Clădirea nouă a Pompieriei [67, f. 16].

comuniste din județul Bălți și despre reacția administrației locale: s-au întreprins arestări, cu confiscarea literaturii comuniste [58, p. 4].

O prezentare de stânga a tensiunilor social-economice. Articolele care prezentau viața social-economică a orașului Bălți în anul 1936 relevă informații prețioase despre comunicarea din mediul economic al urbei, care era reprezentat de o serie de instituții, precum Societatea de comercianți „Unirea" din Bălți condusă de Ia. Davidovici, „Sfatul Negustoresc", Birja oficială din Bălți (fondată în 1930), Uniunea Croitorilor din Bălți (fondată în 1922 cu numele de „Elegant") în frunte cu președintele Biller, Fabrica de Zahăr a lui Esmanskij, Fabrica de Ulei „Fridman", brutării, ateliere. Avântul economic pe care-l înregistrează orașul Bălți prin rezultatele acestor întreprinderi însă nu garantează lipsa tensiunilor de ordin social, care manifestă din afinitățile partidelor politice de stânga și de dreapta.

În luna ianuarie 1936, în rezultatul unei ordonanțe emise de primărie privind menținerea prețului la făină, dictat de ridicarea prețului la grâu, ca răspuns, morarii au solicitat Primăriei ridicarea dublă a prețurilor:

„Primăria nereușind să analizeze cererea inițială a morarilor, a primit o solicitare repetată de mărire a prețurilor de la 50 la 100 lei pentru sacul cu făină. În același timp, brutarii (30 din 36) au încetat coacerea pâini, iar restul au ridicat prețurile cu 2 lei pentru 1 kilogram." [59, p. 4]

Încercând să medieze conflictul în creștere între morarii care refuzau să-și vândă producția și brutarii care riscau să-și falimenteze afacerile din cauza lipsei materiei prime, edilul promite „de a revedea subiectul ordonanței" în schimbul promisiunii din partea morarilor și a brutarilor de a restabili asigurarea orașului cu pâine, la prețul vechi. Negocierile însă au fost blocate de refuzul din partea morarilor, iar Primăria s-a declarat gata să confișteze producția din depozitele morarilor:

„În legătură cu situația critică, primarul Vrabie a convocat în ședință administratorul finanțelor Popescu și chestorul poliției Antoneanu. La ședință s-a decis a se adresa în Procuratură privind permisiunea de confiscare a tuturor rezervelor de făină aflate la morile locale la prețul ordonanței și distribuirea făinii brutarilor pentru coacerea pâinii. Până la momentul când se va pronunța Procuratura, administratorul finanțelor a dispus agenților

fiscului să supravegheze strict situația pentru a evita scoaterea făinii din depozitele orașului [...] Conform rapoartelor agenților fiscului, în depozitele morilor din Bălți se află circa 55 vagoane de făină." [60, p. 4]

Despre impactul acestei situații tensionate asupra locuitorilor orașului, aflăm din nou de pe paginile Ziarului:

„În Bălți așteaptă toți cu nerăbdarea firească și cu îngrijorare răspunsul procuraturii la solicitarea Primăriei și toți vorbesc despre: va fi sau nu confiscată făina de la morari, vor ceda morarii sau nu, va avea populația pâine sau nu" [60, p. 4].

Compromisul la care s-a ajuns privind prețul făinii nu a fost unul definitiv, anunță reporterul, fără a ne informa ce a determinat de fapt creșterea prețurilor la grâu. Informațiile prezentate de Ziar în alt context, ne fac să credem că roada din anul 1936 urma să fie afectată la greu de secetă: timp de două luni pe teritoriul județului nu au fost ploi [61, p. 4], iar în data de 22 iulie 1936 aflăm că termometrele au înregistrat la Bălți 55°C [62, p. 4].

Un alt conflict este înregistrat în luna mai 1936, produs de lucrătorii fabricilor de mobilă din Bălți, pe motivul reducerii zilei de muncă. Și anume: odată cu introducerea programului de 8 ore în locul celui de 10 ore, s-a redus și salariul muncitorilor. Aceeași problemă a apărut și la lucrătorii de la fabricile de ulei care au intrat în grevă, la Bălți sosind reprezentanții Camerei de Muncă din Iași. La fel, intră în grevă lucrătorii Fabricii de Zahăr Esmanskij, solicitând plata de 10 lei pe oră. Brutarii au cerut 169 lei pentru 1 zi de muncă a personalului calificat; 20 lei pe zi cer muncitorii fabricilor de ulei. Așa cum reiese din paginile Ziarului, aceste cereri nu au avut o finalitate [63, p. 4], iar urmare a grevei de la Fabrica de Zahăr Esmanskij, 38 de lucrători au fost concediați [64, p. 4].

Despre încălcarea drepturilor de muncă ale vânzătorilor din magazine, siliți de marii proprietari care stăpâneau aceste unități comerciale să lucreze în zilele de duminică relatează alte numere ale Ziarului. În căutarea dreptății, angajații se adresau chestorilor municipali. Astfel:

„Un grup de reprezentanți ai personalului angajat a fost în vizită la chestorul Antonianu și i-a relatat acestuia că mulți proprietari de magazine nu respectă legea și își silesc angajații să lucreze în zilele de duminică. Chestorul a dispus luarea măsurilor […] Duminica trecută comisarii Munteanu și Biseti au întocmit o serie de protocoale." [65, p. 4]

Despre încălcarea prevederilor Inspecției muncii, relatează și numerele din iulie-august 1936. De data aceasta atestăm abuzuri chiar din partea structurilor chemate să apere drepturile angajaților:

„Președintele Palatului Comercial Vasiliu le-a promis rezolvarea acestei probleme în schimbul votării acestuia la alegeri. Dar în duminica următoare când au ieșit la vânzare, comercianților li s-au făcut protocoale. Primarul Vrabie le-a propus o soluție să lucreze duminica până la 12:00, iar D. Vasilius-a supărat pe primar, amenințând cu Inspecției Muncii. Prefectu E. Catelii susține poziția președintelui Palatului Comercial. Dar totuși se încalcă hotărârea privitor la încălcarea dreptului de odihnă duminica a vânzătorilor." [66, p. 4]

Concluzii

După criză economică mondială de la începutul anilor 1930, Bălțiul din anul 1936 apare marcat de eforturile de dezvoltare economică întreprinse de administrația primarului Petre Vrabie. Problemele administrative, financiare, situația sanitară precară, conflictele de interese, divergențele politice se disting frecvent printre subiectele publicației alolingve, prezentând informații generoase cercetătorului contemporan din complexitatea vieții cotidiene multiculturale a urbei interbelice. Totodată, informațiile privind tensiunile de ordin economic și politic din mediul societății bălțene și consemnarea primelor manifestări ale totalitarismelor relevă despre tensiunile politice, tot mai prezente la nivel european, și articulează primele semnale despre intrarea orașului Bălți în conul de umbră al noii conflagrații mondiale.

Școala nouă din cartierul Slobozia [67, f. 88].

Referințe bibliografice:

1. După Unirea din 1918, prevederile Tratatelor de la Saint-Germain, Trianon și Paris obligau România să respecte o serie de prevederi referitoare la minoritățile naționale, care includeau facilități pentru dezvoltarea națională, ceea ce a stimulat implicit și evoluția presei alolingve (Dobrinescu, Valeriu Florin. *Bătălia diplomatică pentru Basarabia* 1918–1940. Iași: Junimea, 1991).

2. Grossu, Silvia. *Valențe ale publicității în publicațiile de limba germană din Basarabia interbelică*. În: „Valori ale mass-mediei în epoca contemporană", Vol. VI, Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2016, p. 104-118.

3. Grossu, Silvia; Palade, Gheorghe. *Presa românească din Basarabia în contextul socio-cultural de la începuturile ei până în 1957*. În: „Presa basarabeană de la începuturi până în anul 1957. Catalog", (ed. îngr.) L. Kulikovski. Chișinău: Poligraf, 2002, p. 14-25.

4. Mâțu, Constantin. *O necesitate desconsiderată: presa românească în Basarabia*. Chișinău, 1930.

5. *Publicații periodice apărute pe teritoriul Basarabiei*. În: *Presa basarabeană de la începuturi până în anul 1957. Catalog*, (ed. îngr.) L. Kulikovski. Chișinău: Poligraf, 2002, p. 26-242.

6. *Провинциальные корреспонденты*. În: „Бессарабское слово", 08.03.1936.

7. *Бельцы за последние два года.* În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

8. *Комунальны совет утвердил денежный отчет примэрии за 1934–1935*. În: „Бессарабское слово", 13.06.1936.

9. *Замощение и ремонт улиц. Бельцы за последние два года*. În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

10. *Прокладка тротуаров. Бельцы за последние два года*. În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

11. *Дорожные рабоы в уезде*. În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

12. *Необходимо ремонтировать тротуары*. În: „Бессарабское слово", 14.01.1936.

13. *Здание для Женской гимназии. Бельцы за последние два года.* În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

14. *Помещение для пожарной команды*. În: „Бессарабское слово", 08.03.1936.

15. *Ремонт выставочных павлионах, школ и др. Бельцы за последние два года.* În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

16. *Упорядочение базара. Бельцы за последние два года*. În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

17. *Электрический вопрос. Бельцы за последние два года*. În: „Бессарабское слово", 01.01.1936.

18. *Итоги деятельности примара П.Д. Врабие за последние два года, Бессарабское слово*. În: „Бессарабское слово", 08.03.1936.

19. *Каким изменениям подвергся примэрииский бюджет*. În: „Бессарабское слово", 14.06.1936.

20. *Бурное заседание коммунального совета*. În: „Бессарабское слово", 18.06.1936.

21. *Заседание коммунального совета*. În: „Бессарабское слово", 03.01.1936.

22. *В Слободзии будет построена баня*. În: „Бессарабское слово", 22.05.1936.

23. *Автобусное движение.* În: „Бессарабское слово", 18.01.1936.

24. *Как путешествуют бельчане в Кишинёв*. În: „Бессарабское слово", 16.09.1936.

25. *Кошмарная железнодорожная катастрофа*. În: „Бессарабское слово", 21.06.1936.

26. *По распоряжению уездного префекта закрыта новая улица*. În: „Бессарабское слово", 06.06.1936.

27. *Строительный материал для стадиона*.

În: „Бессарабское слово”, 08.08.1936.

28. *Романия Спортинг 4-0.* În: „Бессарабское слово”, 07.07.1936.

29. *Заседание коммунального совета.* În: „Бессарабское слово”, 08.08.1936.

30. *Розентулер намерен продать свою станцию*. În: „Бессарабское слово”, 24.01.1936.

31. *Тариф на электрическую энергию*. În: „Бессарабское слово”, 04.02.1936.

32. *Новое предложение о постройке электрической станции*. În: „Бессарабское слово” 02.04.1936.

33. *Пастеровский институт*. În: „Бессарабское слово”, 16.01.1936.

34. *Снова случай скарлатины*. În: „Бессарабское слово”, 14.08.1936.

35. *Муниципальное «достижения» Бельцы*. În: „Бессарабское слово”, 23.08.1936.

36. *Внимание санитарных врачей*. În: „Бессарабское слово”, 28.04.1936.

37. *Рассадник сибирской язвы в центре города*. În: „Бессарабское слово”, 27.05.1936.

38. *Меры борьбы с эпидемии тифа и дезентирии*. În: „Бессарабское слово”, 22.08.1936.

39. *О чистоте дворов и тротуаров*. În: „Бессарабское слово”, 24.09.1936.

40. *Начались экзамены для ремесленников.* În: „Бессарабское слово”, 05.03.1936.

41. *Постройка здании мужской гимназии*. În: „Бессарабское слово”, 15.09.1936.

42. *Бал в еврейской гимназии*. În: „Бессарабское слово”, 29.02.1936.

43. *День 10 мая в Бельцах*. În: „Бессарабское слово”, 12.05.1936.

44. *Юбилей мужской гимназий*. În: „Бессарабское слово”, 12.06.1936.

45. *Бельцкая Тальмуд-Тора*. În: „Бессарабское слово”, 8.03.1936.

46. *Увековечивание имени Х. Гальперина*. În: „Бессарабское слово”, 25.01.1936.

47. *Детская полуколония «Озе»*. În: „Бессарабское слово”, 23.07.1936.

48. *Епископ Тит отказывается жить в палатах*. În: „Бессарабское слово”, 10.01.1936.

49. *Итоги деятельности общества Ортодокс*. În: „Бессарабское слово”, 07.02.1936.

50. *Общество «Ортодокс» открывает камин*. În: „Бессарабское слово”, 29.02.1936.

51. *Общество православных румынских женщин.* În: „Бессарабское слово”, 08.03.1936.

52. *Спор из за «Дома ребенка»*. În: „Бессарабское слово”, 29.07.1936.

53. *Открылась сессия уездного совета*. În: „Бессарабское слово”, 01.04.1936.

54. *Земская больница-штаб квартира антисемитов*. În: „Бессарабское слово”, 23.01.1936.

55. *Краевая конференция еврейской партии*. În: „Бессарабское слово”, 08.01.1936.

56. *Протест гитлеровского режима*. În: „Бессарабское слово”, 03.03.1936.

57. *Большой успех митинга протеста против нацистского режима*. În: „Бессарабское слово”, 06.03.1936.

58. *Раскрыта обширная коммунистическая организация*. În: „Бессарабское слово”, 13.05.1936.

59. *Пекари и мукомолы игнорируют постановление примарии*. În: „Бессарабское слово”, 16.01.1936.

60. *Конфликт между мукомолами и примарии вступили в решительную фазу*. În: „Бессарабское слово”, 27.02.1936.

61. *Засуха*. În: „Бессарабское слово”, 05.06.1936.

62. *55 градусов жары*. În: „Бессарабское слово”, 23.07.1936.

63. *К забастовке на сахарном заводе и требования рабочих хлебопеков*. În: „Бессарабское слово”, 03.09.1936.

64. *С сахарного завода Эсманского уволили 38 рабочих.* În: „Бессарабское слово”, 03.09.1936.

65. *Для пекарень не закон писан.* În: „Бессарабское слово”, 30.07.1936.

66. *Воскресная торговля на базар запрещено*. În: „Бессарабское слово”, 08.08.1936.

67. Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală Arhiva Națională, F. 1456, inv. 1, d. 56.

68. *Здание женской гимназии*. În: „Бессарабское слово”, 08.03.1936.